

Interdisziplinäres Forschungsseminar

**„Moldova als Region und Republik
Geschichte, Gegenwart und Zukunft“**

im Rahmen des Internationalen Forums Moldova (IFM)

PROGRAMM

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Chișinău, Republik Moldau
16.10.2024, 08.30–12.30

08:30 **Introducere | Einführung**

08:40 **Panel I: Din Moldova în România și URSS | Von der Moldau nach Rumänien und in die UdSSR**

Mariana Ursachi, Iași

Mărturii documentare privitoare la calamitățile naturale din Moldova în prima jumătate a secolului al XIX-lea

Eugen-Tudor Sclifos, Chișinău

Problema Basarabiei în documente diplomatice austriece și germane în timpul războaielor ruso-turce (1853–1856; 1877–1878)

Clara Steinbrenner, Jena

Von Iași ins ganze Land. Hintergründe und Ursprünge der Asociația pentru Emanciparea Civilă și Politică a Femeilor Române

Sorin Șclearuc, Chișinău

Filmul de ficțiune în RSS Moldovenească: între conformism și rezistență (1957–1970)

10:00 **Panel II: Societate și viață culturală | Gesellschaft und Kulturleben**

Sergiu Demerji, Chișinău

Politici lingvistice în cadrul Bisericii Ortodoxe din Basarabia în perioada țaristă

Daniela Șeremet, Chișinău

Fenomenul propagandei sovietice în perioada stalinismului postbelic în RSS Moldovenească (1945–1953)

Viorelia Perebinos, Chișinău

Funcționarea limbii române în instituțiile publice de învățământ superior din Republica Moldova

Janka Katrin Vogel, Berlin

Die moldauische Community in Berlin

11:20 Panel III: Conflict și mobilitate | Konflikt und Mobilität

Maksym Snihyr, Regensburg/Kyiv

Movement of Population and Trans-border Solidarity: Migration of the Population over the Soviet-Romanian Border (1929–1940)

Daniel Pascal, București

Relațiile Republica Moldova – Ucraina: cooperare sau interes național?

Mihai Melintei, Sibiu

Republica Moldova și problema transnistreană în contextul evoluțiilor militare din Ucraina

Katharina Kleynmans, Osnabrück

Das Management der EU-Außengrenze und die Produktion von Mobilitätsoptionen in Rumänien, der Ukraine und der Republik Moldau

13:00–14:00 Pauza de prânz | Mittagspause

15:00 Plenum

ABSTRACTS

Mariana Ursachi, Iași

Mărturii documentare privitoare la calamitățile naturale din Moldova în prima jumătate a secolului al XIX-lea

Proiectul de cercetare își propune să analizeze manifestările climatice anormale care au avut loc în Moldova în prima jumătate a secolului al XIX-lea, punând accent pe fenomenele naturale extreme și impactul lor asupra societății. Studiul se bazează pe o vastă documentare, incluzând surse inedite din arhive, și urmărește să acopere un gol în istoriografia românească care tratează sumar acest subiect. Teza explorează atât fenomenele climatice extreme, precum secetele, înghețurile severe, grindina, inundațiile și incendiile, cât și invaziile de insecte și animale, precum lăcustele și șoarecii, și cutremurele care au afectat Moldova în perioada respectivă. Aceste dezastre au avut consecințe devastatoare asupra economiei, societății, culturii și mentalului colectiv într-o societate preponderent agrară, în care impactul acestora putea ajunge la nivel de catastrofă. Cercetarea subliniază importanța implicării factorilor de decizie, de la domnitor la administrația locală, în gestionarea acestor crize, precum și rolul semnificativ al Bisericii, care, prin autoritatea sa spirituală, a încercat să ofere speranță și sprijin în fața distrugerilor cauzate de natură. Deși mijloacele de apărare împotriva acestor dezastre s-au diversificat de-a lungul timpului, forța naturii a rămas dominantă, iar oamenii se bazau, în ultimă instanță, pe credința în Dumnezeu pentru a face față acestor încercări.

Eugen-Tudor Sclifos, Chișinău

Problema Basarabiei în documente diplomatice austriece și germane în timpul războaielor ruso-turce (1853–1856; 1877–1878)

Datorită contextului geopolitic nefavorabil în care se află Republica Moldova (războiul declanșat de Federația Rusă în Ucraina), dar și obținerea statutului de țară candidată la aderarea la UE, tematica propusă are menirea de a scoate în evidență atitudinea a două puteri implicate direct în chestiunea Basarabiei în secolul al XIX-lea. În ultimii 7-8 ani, am cercetat atitudinea Franței, Marii Britanii față de chestiunea Basarabiei în timpul războiului Crimeii și urmărilor acestui război pentru soarta Basarabiei, fapt materializat prin publicarea monografiei Franța, Rusia și problema Basarabiei (1856-1857). Obținând o bursă postdoctorală (titlul tezei de doctor habilita: Problema Basarabiei în context internațional (1853-1878), este imperios de a cerceta și atitudinea Austriei și a Germaniei, și interesele urmărite în timpul celor două războaie ruso-turce. Nu dispunem până în prezent de o colecție de documente din arhivele austriece și germane referitor la acest subiect, ceea ce ar constitui un fapt inedit pentru istoriografia românească în ansamblul ei. Identificarea rapoartelor diplomatice de la arhivele de la Viena și Berlin în special, ar spori calitatea lucrării și ar aduce o noutate istoriografică. Dacă ne referim la momentul 1856, este cunoscut că Austria a venit cu inițiativa retrocedării unei părți din Basarabia către Principatul Moldovei, în timp ce Prusia mai degrabă dorea să detașeze de această chestiune. Iar în 1878, atât Austro-Ungaria, devenită din 1867 monarhie dualistă, cât și Germania unificată au abandonat România în fața pretențiilor Imperiului Rus de a reanexa sudul Basarabiei. Din aceste considerente, dorim identificarea

surselor documentare și publicarea acestora, pentru a înțelege în profunzime interesele acestor puteri.

Clara Steinbrenner, Jena

Von Iași ins ganze Land. Hintergründe und Ursprünge der *Asociația pentru Emanciparea Civilă și Politică a Femeilor Române* als Teil der institutionalisierten rumänischen Frauenrechtsbewegung in der Zwischenkriegszeit

„Auf jeden Fall wird es von nun an schwer sein, sich unserer Bewegung zu widersetzen. Denn im Gefolge der schrecklichen Tragödie des Krieges wird die Revolution der Frauen, der Mütter kommen, die, nachdem sie ihre Söhne verloren haben, ihre Tränen zurückhalten, um ihre Pflicht bis zum Ende zu erfüllen. Nun werden sie den Männern zurufen: "Genug, von nun an werdet ihr nicht mehr allein regieren!" (Mihăilescu, Ștefania: *Din istoria feminismului românesc. Antologie de texte (1838-1929)*, Bukarest 2002, S. 214). So formulierte Maria C. Buțureanu im Jahr 1919 selbstbewusst die Entschlossenheit der Frauen, die sich in der in den letzten Kriegsmonaten neugegründeten Organisation *Asociația pentru Emanciparea Civilă și Politică a Femeilor Române* (AECPPFR) engagierten. Der Verlauf des Ersten Weltkriegs und insbesondere der Frontlinien hatte maßgebliche Fluchtbewegungen auch innerhalb der Region der Moldau zur Folge. Gegen Ende des Ersten Weltkriegs entstand in Iași ein wirkungsvolles Netzwerk von Frauen, die auf die Kriegserfahrungen deutlich Bezug nahmen und sich entschieden für die Erreichung von bürgerlichen und politischen Rechten von Frauen einsetzten. Mit der Rückkehr der im Kontext des Ersten Weltkriegs nach Iași geflüchteten Frauen in ihre ursprünglichen Wohnorte erfolgten Filialgründungen der AECPPFR im Gebiet des gesamten Zwischenkriegsrumänien. Hauptsitz der Organisation blieb jedoch bis zum Ende der Aktivitäten der AECPPFR die moldauische Stadt Iași, was einen interessanten Kontrast zu in der Zwischenkriegszeit zu beobachtende Zentralisierungsbestrebungen mit einer Schwerpunkt auf Bukarest bildet. Die Gründung der Organisation, sowie die Ausweitung der Strukturen über das gesamte Zwischenkriegsrumänien als nicht-intendierte Folgen der Flucht nach Norden in die Kulturhauptstadt Iași bilden den Ausgangspunkt für eine geschlechtergeschichtliche Auseinandersetzung mit den interregionalen und transnationalen Frauennetzwerken im Rumänien der Zwischenkriegszeit, ihre Akteur*innen, sowie deren Hintergründe und Motive.

Sorin Șclearuc, Chișinău

Filmul de ficțiune în RSS Moldovenească: între conformism și rezistență (1957–1970)

În baza cercetării istoriografice, complementate de documentele de arhivă și sursele de istorie orală, studiul analizează evoluția relațiilor dintre filmul de ficțiune moldovenesc și autoritățile de partid în perioada 1957-1970. Cercetarea se axează pe rolul filmului ca sursă istorică și pe raportul complex dintre conformismul impus de regimul sovietic și formele de rezistență culturală ale cineaștilor. Prima parte a studiului explorează filmul de ficțiune ca sursă istorică, discutând dimensiunile teoretice și tendințele cinematografice din anii '50 și '60. Filmele, prin natura lor narativă, reflectă și documentează aspecte sociale și politice. Studiul comparativ și transnațional analizează influențele geopolitice asupra filmelor europene și americane din perioada respectivă, oferind un cadru de comparație pentru filmul sovietic și moldovenesc. A doua parte se concentrează pe studioul „Moldova-Film”, care a fost esențial în dezvoltarea industriei cinematografice din RSS Moldovenească între 1957 și 1970. Cercetarea examinează influențele ideologice sovietice asupra filmelor produse, abordând temele predominante, stilistica și

impactul controlului ideologic și cenzurii asupra conținutului filmelor. Ultima parte analizează interacțiunea dintre conformismul față de autoritățile de partid și formele de rezistență culturală în filmul moldovenesc. Cineaștii, constrânși de normele regimului, au găsit modalități subtile de a exprima critici prin simbolism și metafore. Studiul detaliază modul în care filmele reflectau tensiunile sociale și politice, precum și reacția autorităților la aceste manifestări culturale, inclusiv măsurile de reprimare.

Sergiu Demerji, Chișinău

Politici lingvistice în cadrul Bisericii Ortodoxe din Basarabia în perioada țaristă

Este cunoscut faptul că Basarabia a fost înglobată unui Imperiu ce se erija ca protector al Ortodoxiei. Anume, în persoana Bisericii Ortodoxe, față de care populația autohtonă era fidelă, administrația țaristă a văzut un instrument util în vederea implementării obiectivului lor principal în regiune – omogenizarea populației autohtone. În aceste condiții, țarismul a recurs la o politică de rusificare a Bisericii Ortodoxe din Basarabia pentru a putea propaga în mediul populației autohtone românești limba și cultura rusă. Perioada incipientă, sub Gavriil Bănulescu – Bodoni și Dimitrie Sulima s-a caracterizat printr-o politică lentă și domoală de rusificare a instituției bisericești din Basarabia. Limba română era folosită majoritar și în cult, și în publicarea cărților religioase și în instruirea clerului. Epoca rusificării forțate a Bisericii Ortodoxe din Basarabia a început o dată cu ocârmuirea acesteia de episcopul Pavel Lebedev (1871-1882), un patriot rus și convins. Astfel, o analiză pertinentă a problemei cu privire la politicile lingvistice din cadrul Bisericii Ortodoxe, va putea aduce o claritate în ceea ce a însemnat locul instituției Bisericii Ortodoxe în acest proces. Se va putea aduce claritate în discuția privind faptul dacă a fost Biserica Ortodoxă un instrument de rusificare sau a fost cea care a menținut conștiința națională.

Daniela Șeremet, Chișinău

Fenomenul propagandei sovietice în perioada stalinismului postbelic în RSS Moldovenească (1945–1953)

Proiectul de cercetare își propune să analizeze rolul propagandei politice în contextul regimului totalitar comunist din RSS Moldovenească, în perioada 1945-1953, cu scopul de a înțelege modul în care aceasta a influențat societatea și a susținut acțiunile regimului. Tema este deosebit de actuală în contextul geopolitic contemporan, în care propaganda joacă un rol crucial în justificarea agresiunii Rusiei împotriva Ucrainei și în atacurile propagandistice îndreptate asupra Republicii Moldova. Propaganda comunistă din RSSM este analizată ca un instrument esențial pentru justificarea politicilor represive, mobilizarea maselor pentru implementarea politicilor regimului, precum colectivizarea și industrializarea forțată, și pentru manipularea morală a populației. În mod specific, propaganda din perioada postbelică urmărea să justifice atrocitățile regimului comunist, să sprijine realizarea obiectivelor economice ale primului cincinal și să asigure "anestezierea morală" a societății, creând un mediu în care populația să accepte pasiv abuzurile și transformările impuse de regim. Cercetarea valorifică surse de arhivă și studiile existente pentru a demonstra modul în care structurile de propagandă au modelat toate aspectele vieții în RSSM, având un impact profund asupra evoluției sociale, economice și politice a regiunii.

Viorelia Perebinos, Chisinau

Funcționarea limbii române în instituțiile publice de învățământ superior din

Republica Moldova

Documentele de arhivă relevă modul în care reformele lingvistice au urmărit consolidarea limbii române ca limbă de instruire, în detrimentul limbii ruse, marcând astfel un punct de cotitură în politicile educaționale. Procesul de implementare a fost însă unul complex, întâmpinând obstacole semnificative din partea cadrelor didactice, a studenților și a structurilor administrative. În unele cazuri, au fost documentate tensiuni sociale și culturale care au influențat relațiile interetnice din mediul academic. Perioadele de tranziție, cum a fost cea postsovietică, au avut un impact profund asupra sistemului educațional. Reformele lingvistice nu au afectat doar politica de limbă, ci au avut implicații largi asupra structurii curriculare, pregătirii cadrelor didactice și accesului la resurse educaționale. Adițional, schimbările au contribuit la o transformare a identității naționale și culturale în rândul studenților și profesorilor. În acest context, legislația lingvistică a influențat profund calitatea și direcția educației, provocând instituțiile de învățământ superior să activeze între constrângeri administrative și nevoia de a păstra coeziunea socială.

Janka Kathrin Vogel, Berlin

Die moldauische Community in Berlin

Berlin ist in den vergangenen zehn Jahren zu einem Hauptziel der moldauischen Migration nach Deutschland geworden. Mittlerweile dürften rund 20.000 der Zugewanderten in Berlin aus der Republik Moldau stammen. Dabei ist diese Diaspora sehr heterogen hinsichtlich Aufenthalt, Lebensunterhaltssicherung, Bildungsgrad, Sprache und weiterer Merkmale. Folgende drei Szenarien möchte ich in meiner Präsentation näher beleuchten: 1) MoldauerInnen reisen i.d.R. als rumänische EU-BürgerInnen ein und haben damit vollen Zugang zum deutschen Arbeitsmarkt und sozialer Absicherung. Statistisch sind sie jedoch unsichtbar und werden auch im Kontakt mit Behörden gar nicht als MoldauerInnen wahrgenommen, sondern für RumänInnen gehalten; 2) Eine zweite Einreise- und Aufenthaltsstrategie besteht darin, Visa-frei für bis zu drei Monate als TouristIn nach Deutschland zu kommen. Hier sind jedoch Verstöße gegen die Visa-Vorschriften durch Aufnahme einer Tätigkeit oder Wohnsitznahme die Regel und führen zu prekären aufenthaltsrechtlichen Situationen. 3) Schließlich ist die Republik Moldau bis zuletzt ein wichtiges Herkunftsland Asylsuchender gewesen. Viele von ihnen - meist Roma - kommen im Rahmen des EASY-Verfahrens nach Berlin, wo sie in Erstaufnahmeeinrichtungen verbleiben und mangels handfester Asylgründe rasch abgeschoben werden; dies umso mehr seit Moldova 2023 ein sog. Sicheres Herkunftsland geworden ist. Die moldauische Community in Berlin ist vielfältig und sieht sich mit zahlreichen Herausforderungen konfrontiert. So führt die moldauisch-rumänische Doppelstaatsangehörigkeit mitunter zu Missverständnissen und Komplikationen im Behördenkontakt. Als vorteilhaft erweisen sich dagegen die Russischkenntnisse, die die meisten MoldauerInnen mitbringen. Moldauische Roma sind wiederum eine besonders vulnerable Gruppe, die weder von deutscher noch moldauischer Seite Unterstützung erwarten können. In meiner Forschung befasste ich mich mit sprachlichen, aufenthaltsrechtlichen und sozialen Aspekten der moldauischen Diaspora in Berlin. Dies baut u.a. auf meiner Forschung zur rumänischen Diaspora in Berlin auf, wo MoldauerInnen bereits ansatzweise Berücksichtigung fanden.

Maksym Snihyr, Regensburg/ Kyiv

Movement of Population and Trans-border Solidarity: Migration of the Population Over the Soviet-Romanian Border (1929–1940)

The research project deals with the topic of the movement of population across the Soviet-Romanian border in the 1930s. Based on the archival sources, ego documents and periodicals from Romania, Moldova and Ukraine, this project aims to establish the general attitude of the Romanian authorities, the political elite and the general population towards the movement of the population. Thousands of peasants, persecuted and/or starved, chose to flee across the Dniester River inside Romania as one of the survival strategies in the context of collectivization and the Great Famine. Some of them fled over Dniester, founding themselves in the interwar Bessarabia. Here, the refugees had to adjust to the position of the Romanian nation-state and its political elite – being both anti-Communist and nationalizing. To the Romanian officials, those refugees (the vast majority of whom came from the villages within Moldavian ASSR) posed a complicated dilemma. On one hand, the refugees were helpful in countering the propaganda work against the Communists. On the other hand, the Romanian authorities considered refugees to be more of a problem, “unconscious agents of Communism”, a possible channel for Soviet intelligence and, paradoxically, an obstacle to achieving some sort of détente with the Soviet Union.

Daniel Pascal, București

Relațiile Republica Moldova – Ucraina: cooperare sau interes național?

Aspectul cheie al cercetării urmează a fi plasat asupra relațiilor Republicii Moldova cu Ucraina în contextul procesului de integrare în cadrul Uniunii Europene. Obiectivul cercetării îl reprezintă determinarea cursului relațiilor bilaterale dintre Republica Moldova și Ucraina în contextul obiectivului comun de aderare la Uniunea Europeană, dar și modul prin care acest obiectiv a modelat relația dintre aceste două state de la semnarea de către acestea a Acordului de Asociere, în iunie 2014, până la acordarea statutului de țări candidate pentru aderare la UE, din iunie 2022. Actualitatea studiului rezultă din perspectiva evenimentelor care au avut loc în ultimii ani, începând cu războiul declanșat de Federația Rusă la 24 februarie 2022 până la oferirea din partea Consiliului European a statutului de țări candidate la Uniunea Europeană la 23 iunie 2022. Rezultatele cercetării urmează a se axa pe relația moldo-ucraineană în procesul de integrare a acestor state în UE și, totodată identificarea interesului național care a format aceste relații de cooperare în dependență de agenda internă a fiecărui stat.

Mihai Melintei, Sibiu

Republica Moldova și problema transnistreană în contextul evoluțiilor militare din Ucraina

Cercetarea de față examinează conflictul transnistrean și politica externă a Rusiei în contextul modificărilor geopolitice actuale din spațiul post-sovietic, accentuând impactul războiului din Ucraina asupra regiunii. Conflictul transnistrean este analizat în raport cu evoluțiile politice și militare din Europa de Sud-Est, care evidențiază o creștere a complexității și volatilității mediului de securitate internațional. Cercetarea explorează disensiunile dintre actorii implicați în procesul de reglementare a conflictului și evidențiază necesitatea unei analize prudente a cauzelor istorice ale conflictelor din fostele republici sovietice. Pe fundalul agresiunii ruse împotriva Ucrainei din Februarie 2022, apar riscuri și amenințări semnificative în adresa securității Republicii Moldova. Cercetarea subliniază faptul că Rusia folosește conflictul transnistrean ca parte a strategiei sale geopolitice, încercând să mențină influența în regiune prin metode de forță. Situația din regiunea transnistreană nu a escaladat similar celei din Ucraina, negocierile dintre Chișinău și Tiraspol continuă într-un cadru pragmatic, oferind posibilitatea unei soluții constructive. Studiul pune

accent pe importanța unei abordări realiste în analiza politicii externe a Rusiei, care se desfășoară într-un context imperial emergent, fără a urmări refacerea Imperiului Rus clasic, ci stabilirea unui sistem de relații interstatale care să mențină influența Moscovei în regiune. Cercetarea oferă, astfel, un cadru pentru înțelegerea dinamicilor regionale și a politicii externe ruse, propunând noi ipoteze și concepte privind evoluțiile geopolitice și viitorul conflictelor regionale.

Katharina Kleynmans, Osnabrück

Das Management der EU-Außengrenze und die Produktion von Mobilitätsoptionen in Rumänien, der Ukraine und der Republik Moldau

Das Forschungsthema beleuchtet die Bedeutung von Grenzen im Länderdreieck Rumänien, Moldau und Ukraine. Zentral sind dabei die gemeinsame historische Vergangenheit der Region und dadurch beispielsweise die rumänische Passpolitik für Moldauer sowie die Minderheitenpolitik in allen drei Ländern, die maßgeblich die Bedeutung dieser Grenzen prägt. Basierend auf einem konstruktivistischen Ansatz untersucht das Projekt die Entwicklung von Grenzinfrastrukturen und wie diese sich seit dem EU-Beitritt Rumäniens 2007, sowie nicht zuletzt durch den Krieg in der Ukraine und durch die Beteiligung von Frontex an der moldauisch-ukrainischen Grenze verändert hat. Die Grenze ist dabei nicht nur der physische Grenzübergang, sondern auch unsichtbare Grenzmechanismen und Infrastrukturen, wie etwa die Visums- und Passpolitik. Ziel des Forschungsprojektes ist es, mithilfe einer ethno-grafischen Studie an ausgewählten Grenzübergängen und mit (Experten)Interviews die Bedeutung der EU-Außengrenze für Migrationsoptionen zu untersuchen und zu verstehen, wie das Grenzmanagement sich entwickelt hat.